

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Конспект лекцій з дисципліни
«Облік у банках» для здобувачів вищої освіти
за освітньо-кваліфікаційним ступенем
«бакалавр» денної та заочної форм
навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Частина 2

2021

Конспект лекцій з дисципліни «Облік у банках» для здобувачів вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним ступенем «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування» (Частина 2) / Укл. О.П. Зоря – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. – 60 с.

Укладач: О.П.Зоря, к.с.н., доцент

Рецензент: М.В. Болдуєв, д. держ. упр., проф.

Відповідальний за випуск: О.Г. Лищенко, к.е.н., доцент

Затверджено
на засіданні кафедри
«Облік і оподаткування»
Протокол № 6
від 08.12.2020 р.

Рекомендовано
до видання НМК ФЕУ
Протокол № 28
від 04.02.2021 р.

ЗМІСТ

Частина 2	47
ТЕМА 7. ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ З КЛІЄНТАМИ	51
7.1. Методологічні засади відображення кредитних операцій в бухгалтерському обліку	51
7.2. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку операцій з кредитування клієнтів банку	52
7.3. Облік доходів за кредитними операціями з клієнтами	55
8. ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ З КЛІЄНТАМИ	57
8.1. Методологічні засади відображення депозитних операцій в бухгалтерському обліку	57
8.2. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку депозитних операцій з клієнтами	60
8.3. Порядок повернення банками грошових коштів та сплата процентів за депозитними договорами	61
ТЕМА 9. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ ТА БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛАХ	64
9.1. Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті та банківських металах	65
9.2. Рахунки, що використовуються для обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах	68
9.3. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот	68
9.4. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот	69
9.5. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з обміну іноземної валюти та банківських металів за умовами спот	70
9.6. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу, обміну іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів	72

9.7. Відображення в бухгалтерському обліку власних операцій на умовах маржинальної торгівлі	73
9.8. Відображення в бухгалтерському обліку операцій на умовах маржинальної торгівлі за дорученням клієнтів	74
9.9. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах	75
ТЕМА 10. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК	77
10.1. Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку операцій з використанням платіжних карток	78
10.2. Облік заготовок платіжних карток, персоніфікованих платіжних карток та конвертів з ПІН-кодами	80
10.3. Бухгалтерський облік операцій з переказу (зарахування) коштів на поточні рахунки фізичних осіб	81
10.4. Бухгалтерський облік операцій з переказу (зарахування) коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання	82
ТЕМА 11. ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ	83
11.1. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з необоротними активами	84
11.2. Рахунки, що використовуються для обліку операцій банків України з основними засобами та нематеріальними активами	85
11.3. Критерії визнання необоротних активів	86
11.4. Облік основних засобів і нематеріальних активів	88
11.5. Порядок нарахування амортизації необоротних активів	92
ТЕМА 12. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ	97
12.1. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з лізингу	97
12.2. Відображення фінансового лізингу (оренди)	98
12.3. Відображення оперативного лізингу (оренди)	101
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	104

ТЕМА 7. ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ З КЛІЄНТАМИ

7.1. Методологічні засади відображення кредитних операцій в бухгалтерському обліку.

7.2. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку операцій з кредитування клієнтів банку.

7.3. Облік доходів за кредитними операціями з клієнтами.

Ключові терміни: амортизована собівартість, боржник, заборгована сума, зобов'язання банку, кредитні операції, облік доходів за кредитними операціями, резерв під кредитні ризики.

7.1. Методологічні засади відображення кредитних операцій в бухгалтерському обліку

Стаття 2 Закону «Про банки і банківську діяльність» визначає банківський кредит як будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яку гарантію, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Основні вимоги щодо відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій банків визначає Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України (Постанова Правління НБУ № 17 від 21.02.2018 р. зі змінами).

Банк здійснює кредитні операції відповідно до вимог законодавства України і відображає в бухгалтерському обліку за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (Постанова Правління Національного банку України № 89 від 11.09.2017 зі змінами), залежно від категорії контрагентів, виду кредиту і строків їх використання.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з надання кредиту та отримання кредиту на міжбанківському ринку як операції з похідними фінансовими інструментами, якщо такі операції здійснюються: у різних валютах; з одним і тим самим контрагентом і пов'язані з одним і тим самим ризиком; одночасно і не можуть виконуватися окремо; з однаковим терміном погашення.

Банк оцінює надані (отримані) кредити під час первісного визнання за справедливою вартістю, уключаючи витрати на операцію та інші платежі, що пов'язані з ініціюванням кредитів.

Банк здійснює облік кредитних операцій в іноземній валюті та банківських металах, а також нарахування доходів та формування резервів аналогічно до порядку обліку кредитних операцій у національній валюті. Банк відображає в бухгалтерському обліку курсові різниці від переоцінки суми кредиту, а також нарахованих за ними процентів та сформованих резервів в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют за рахунком 6204 «Результат від переоцінки іноземної валюти та банківських металів».

7.2. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку операцій з кредитування клієнтів банку

Надані банком клієнтам кредити в національній та іноземній валюті обліковуються на рахунках другого класу «Операції з клієнтами», таких розділів і груп Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- розділ 20 «Кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю»: 201 Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 202 Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 203 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 204 Придбані (створені) знецінені кредити суб'єктів господарювання, що обліковуються за амортизованою собівартістю; 206 Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 207 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання, який обліковується за амортизованою собівартістю; 208 Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю;

- розділ 21 «Кредити, що надані органам державної влади та

органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю»: 210 Кредити, що надані органам державної влади, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 211 Кредити, що надані органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 212 Іпотечні кредити, що надані органам державної влади, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 213 Іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 214 Придбані (створені) знецінені кредити, що надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю;

– розділ 22 «Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»: 220 Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 221 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам, який обліковується за амортизованою собівартістю; 222 Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 223 Іпотечні кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 224 Придбані (створені) знецінені кредити фізичних осіб, які обліковуються за амортизованою собівартістю;

– розділ 23 «Кредити, що надані суб'єктам господарювання, органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за справедливою вартістю»: 230 Кредити в поточну діяльність суб'єктів господарювання, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 231 Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 232 Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 233 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 234 Фінансовий лізинг (оренда) суб'єктів господарювання, який обліковується за справедливою вартістю

через інший сукупний дохід; 235 Іпотечні кредити суб'єктів господарювання, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 236 Кредити органам державної влади, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 237 Кредити органам місцевого самоврядування, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 238 Кредити, що надані органам державної влади та місцевого самоврядування, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки; 239 Кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки;

– розділ 24 «Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за справедливою вартістю»: 240 Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 241 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам, який обліковується за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 242 Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 243 Іпотечні кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 245 Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки.

Більшість із зазначених вище груп рахунків включає рахунки для обліку наданих кредитів, неамортизованої премії/дисконту за кредитами, нарахованих доходів за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю та резервів за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю.

Усі рахунки для обліку наданих банком кредитів (2010, 2020, 2030, 2040, 2041, 2043-2045, 2063, 2071, 2083, 2103, 2113, 2123, 2133, 2140-2143, 2203, 2211, 2220, 2233, 2240-2243, 2301, 2303, 2310, 2311, 2320, 2321, 2330, 2331, 2340, 2341, 2351, 2353, 2360-2363, 2370-2373, 2380-2383, 2390-2395, 2401-2403, 2410, 2411, 2420, 2421, 2431, 2433, 2450-2453) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми наданих кредитів, а за кредитом – суми погашення заборгованості.

Рахунки для обліку неамортизованої премії/дисконту за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю (2016,

2026, 2036, 2046, 2066, 2076, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2146, 2206, 2216, 2226, 2236, 2246, 2306, 2316, 2326, 2336, 2346, 2356, 2366, 2376, 2386, 2396, 2406, 2416, 2426, 2436, 2456) є активно-пасивні. За дебетом цих рахунків проводяться суми премії за наданими кредитами; суми амортизації дисконту під час нарахування доходів за звітний період. За кредитом цих рахунків проводяться суми амортизації премії під час нарахування доходів за звітний період; суми дисконту за наданими кредитами.

Рахунки для обліку нарахованих доходів за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю (2018, 2028, 2038, 2048, 2068, 2078, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2148, 2208, 2218, 2228, 2238, 2248, 2308, 2318, 2328, 2338, 2348, 2358, 2368, 2378, 2388, 2398, 2408, 2418, 2428, 2438, 2458) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми нарахованих доходів, а за кредитом — суми нарахованих доходів під час їх отримання.

Рахунки для обліку резерву за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю (2019, 2029, 2039, 2049, 2069, 2079, 2089, 2109, 2119, 2129, 2139, 2149, 2209, 2219, 2229, 2239, 2249, 2309, 2319, 2329, 2339, 2349, 2359, 2369, 2379, 2389, 2399, 2409, 2419, 2429, 2439, 2459) є контр-активними. За кредитом цих рахунків проводяться суми сформованих резервів. За дебетом цих рахунків проводяться суми зменшення резервів; суми використаних резервів.

7.3. Облік доходів за кредитними операціями з клієнтами

Процентні доходи за наданими клієнтам кредитами обліковуються за рахунками шостого класу «Доходи», розділу 60 «Процентні доходи» таких груп рахунків: 602 процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 603 процентні доходи за придбаними (створеними) знеціненими кредитами, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 604 процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 605 процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою

собівартістю; 606 процентні доходи за придбаними (створеними) знеціненими кредитами, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 607 процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 608 процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 609 процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання та органам влади, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки; 610 процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід; 611 процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам, які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки.

За кредитом рахунків проводяться суми нарахованих, отриманих доходів, що належать до звітного періоду. За дебетом рахунків проводяться суми зменшення доходів, що виникають за операціями; суми, що списуються під час формування результату діяльності банку за звітний рік.

Питання для самоконтролю:

1. Які операції вважаються кредитними згідно з чинним банківським законодавством України?
2. Яким нормативно-правовим актом НБУ регламентується методика бухгалтерського обліку кредитних операцій банків України?
3. Чим відрізняється методика обліку кредитів у національній валюті від методики обліку кредитів в іноземній валюті?
4. На якому балансовому рахунку враховують нараховані комісії за послуги, що надані в процесі здійснення кредитної операції?
5. На рахунках якого класу обліковують нараховані проценти за користування кредитом?
6. За яким рахунком банк відображає в бухгалтерському обліку курсові різниці від переоцінки суми кредиту, зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют?
7. Дайте характеристику рахунків для обліку кредитних

операцій з клієнтами банку.

8. На якому рахунку обліковується резерв за придбаними (створеними) знеціненими кредитами суб'єктів господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю?

9. В якій групі придбані (створені) знецінені кредити суб'єктів господарювання, що обліковуються за амортизованою собівартістю?

10. У якому класі обліковуються процентні доходи за наданими клієнтам кредитами?

ТЕМА 8. ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ З КЛІЄНТАМИ

8.1. Методологічні засади відображення депозитних операцій в бухгалтерському обліку.

8.2. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку депозитних операцій з клієнтами.

8.3. Порядок повернення банками грошових коштів та сплата процентів за депозитними договорами.

Ключові терміни: строкові депозити, балансові та позабалансові рахунки обліку залучених коштів, пасивні операції, нарахування процентів, рахунки обліку залучених коштів.

8.1. Методологічні засади відображення депозитних операцій в бухгалтерському обліку

Основні вимоги щодо відображення в бухгалтерському обліку депозитних операцій банків визначає Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України (Постанова Правління НБУ № 17 від 21.02.2018 р. зі змінами) та Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами № 516 від 03.12.2003 р. (Постанова Правління НБУ № 516 від 03.12.2003 р. зі змінами), яким регулюється загальний порядок залучення банками України та філіями іноземних банків в Україні грошових коштів (як у національній, так і в іноземній валюті) або банківських металів від юридичних і фізичних осіб на їх депозитні рахунки.

Депозитна операція - операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами. Операції банків з банківськими металами здійснюються або з фізичною поставкою банківських металів, або без фізичної поставки банківських металів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України з питань здійснення операцій з валютними цінностями.

Банк здійснює вкладні (депозитні) операції відповідно до вимог законодавства України і відображає в бухгалтерському обліку за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (Постанова Правління Національного банку України № 89 від 11.09.2017 р. зі змінами і доповненнями, в редакції від 25.12.2017 р.), залежно від категорії контрагентів, виду вкладу (депозиту) і строків їх використання.

Договір банківського вкладу укладається на умовах видачі депозиту на умовах повернення депозиту зі спливом встановленого договором строку. Договором банківського вкладу може бути передбачено внесення грошових коштів або банківських металів на інших умовах їх повернення. Умови цього договору не можуть суперечити законодавству України.

Сума, строки та умови приймання депозитів визначаються між банком та вкладником на договірних засадах.

Залучення банком вкладів (депозитів) від вкладників підтверджується:

- договором банківського рахунку;
- договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки;
- договором банківського вкладу з видачею ощадного (депозитного) сертифіката;
- договором банківського вкладу з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Процентні ставки за вкладними (депозитними) операціями встановлюються банками самостійно. Національний банк України встановлює індикативні розміри процентних ставок для банків з

урахуванням ситуації на грошово-кредитному ринку.

Банк сплачує вкладнику суму вкладу (депозиту) і нараховані за ним проценти:

- у національній валюті, якщо грошові кошти надійшли на вкладний (депозитний) рахунок у національній валюті;

- у валюті вкладу (депозиту), якщо грошові кошти надійшли на вкладний (депозитний) рахунок в іноземній валюті, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника – в іншій іноземній чи в національній валюті;

- у банківських металах, якщо вкладний (депозитний) рахунок відкритий у банківських металах, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника – у національній валюті.

Проценти на вклад (депозит), залучений відповідно до договору банківського вкладу, нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошових коштів або банківських металів, до дня, який передусе поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника з інших підстав.

За вкладами (депозитами) овернайт, розміщеними банком в іншому банку, проценти нараховуються відповідно до умов договору.

Виплата процентів за вкладом (депозитом) здійснюється у строки, що обумовлені в договорі.

Особливості залучення грошових коштів або банківських металів на вклади (депозити) регулюються внутрішніми положеннями банків, розробленими відповідно до законодавства України.

Банки мають встановлювати основні умови залучення банківського вкладу (депозиту) відповідного виду. Зазначені умови мають бути оприлюднені банком шляхом розміщення відповідної інформації в установі банку в загальнодоступному для вкладників місці та на офіційному сайті банку в мережі Інтернет. Ця інформація може додатково розміщуватися банком у засобах масової інформації.

Вкладники банків здійснюють валютні операції за поточними та вкладними (депозитними) рахунками відповідно до валютного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку з питань здійснення операцій з валютними цінностями.

Банк оцінює розміщені (залучені) депозити під час первісного визнання за справедливою вартістю, включаючи витрати

на операцію та інші платежі, що пов'язані з ініціюванням вкладів (депозитів).

Банк відображає в бухгалтерському обліку витрати на операцію та інші платежі, що безпосередньо пов'язані з визнанням фінансового інструменту, на рахунках неамортизованого дисконту/премії за фінансовим інструментом.

Банк здійснює облік вкладних (депозитних) операцій в іноземній валюті та банківських металах, а також нарахування витрат та формування резервів аналогічно до порядку обліку вкладних (депозитних) операцій у національній валюті. Банк відображає в бухгалтерському обліку курсові різниці від переоцінки суми вкладу (депозиту), а також нарахованих за ними процентів та сформованих резервів в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют за рахунком 6204 «Результат від переоцінки іноземної валюти та банківських металів».

8.2. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку депозитних операцій з клієнтами

Банк здійснює облік депозитних операцій з клієнтами в національній та іноземній валюті на рахунках другого класу «Операції з клієнтами», 26 розділу «Кошти клієнтів банку» і груп Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: 261 Строкові кошти суб'єктів господарювання; 263 Строкові кошти фізичних осіб. Рахунки для обліку строкових вкладів (депозитів) (2610, 2630) є пасивними. За кредитом цих рахунків проводяться суми коштів, що отримані на строкові вклади (депозити). За дебетом цих рахунків проводяться суми повернутих строкових вкладів (депозитів).

Рахунки для обліку неамортизованого дисконту/премії за строковими коштами (2616, 2636) є активно-пасивними. За кредитом цих рахунків проводяться суми амортизації дисконту під час нарахування витрат за звітний період та неамортизована частина дисконту в разі дострокового погашення; суми премії під час отримання строкових коштів. За дебетом цих рахунків проводяться суми дисконту під час отримання строкових коштів; суми амортизації премії для зменшення витрат звітного

періоду та неамортизована частина премії в разі дострокового погашення.

Рахунки для обліку нарахованих витрат за коштами (2618, 2638) є пасивними. За кредитом цих рахунків проводяться суми нарахованих витрат. За дебетом цих рахунків проводяться суми нарахованих витрат під час їх сплати.

Облік витрат за депозитними операціями з клієнтами відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками 7 класу 70 розділу і таких груп Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

– розділ 70 «Процентні витрати»: 702 Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю; 704 Процентні витрати за операціями з фізичними особами.

Рахунки для обліку процентних витрат за депозитними операціями з клієнтами є активними: 7021 А Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю. 7041 А Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб. За дебетом рахунків проводяться суми витрат, які належать до звітного періоду. За кредитом рахунків проводяться суми зменшення витрат і суми витрат, що списуються під час формування результату діяльності банку за звітний рік.

8.3. Порядок повернення банками грошових коштів та сплата процентів за депозитними договорами

Грошові кошти на депозитні рахунки перераховуються юридичними особами з поточних рахунків і повертаються банками в безготівковій формі на поточні рахунки юридичних осіб, крім випадків, передбачених законодавством України.

Банки можуть перераховувати грошові кошти на депозитний рахунок юридичної особи з її іншого депозитного рахунку, відкритого в цьому банку, лише в разі зміни банком порядку бухгалтерського обліку рахунку юридичної особи, пов'язаної із: запровадженням банком процедури зміни рахунків клієнтів не за їх ініціативою, у випадках та в порядку, визначених нормативно-правовими актами Національного банку України; зміною умов

договору банківського вкладу.

Нараховані проценти за депозитами юридичних осіб відповідно до умов договору банківського вкладу банки можуть перераховувати на поточний рахунок юридичної особи або зараховувати на поповнення депозиту.

Грошові кошти на депозитні рахунки фізичних осіб можуть бути внесені готівкою, перераховані з іншого депозитного рахунку або поточного рахунку і повертаються банками готівкою або в безготівковій формі на зазначений у договорі рахунок вкладника для повернення коштів чи за заявою вкладника на інший його рахунок. Банки можуть відповідно до умов договору банківського вкладу перераховувати фізичним особам нараховані проценти за депозитами на їх поточний рахунок, для поповнення вкладу (депозиту) або видавати готівкою.

За депозитним рахунком фізичної особи можуть проводитися операції, пов'язані з: відступленням власником такого рахунку на користь іншої(их)особи (осіб)-резидента(ів) права вимоги за договором банківського вкладу щодо виплати грошової суми (вкладу) у національній валюті та процентів на неї. У такому випадку кошти з депозитного рахунку перераховуються на поточний рахунок у національній валюті особи (осіб)- резидента(ів), якій(им) були відступлені відповідні права вимоги за договором банківського вкладу; реалізацією майнових прав на суму коштів, що зберігаються на депозитному рахунку, відповідно до договору застави.

За договором банківського строкового вкладу банк зобов'язаний видати вклад та нараховані проценти за цим вкладом із впливом строку, визначеного у договорі банківського вкладу.

Повернення вкладникові банківського строкового депозиту та нарахованих процентів за цим вкладом на його вимогу до впливу строку або до настання інших обставин, визначених договором, можливе виключно у випадках, коли це передбачено умовами договору банківського строкового вкладу.

У разі невиконання (неналежного виконання) банком вимоги вкладника про повернення депозиту або його частини (документ на переказ/заява про повернення коштів тощо) банк зобов'язаний: прийняти вимогу шляхом проставлення на ній: дати отримання, підпису уповноваженої особи, відбитка штампа

банку та видачі вкладнику письмового повідомлення про невиконання (неналежне виконання) цієї вимоги із зазначенням причини, дати взяття вимоги на облік, дати видачі повідомлення, прізвища, ім'я та по батькові уповноважених осіб і відбитка печатки банку; взяти вимогу на облік за відповідним позабалансовим рахунком.

Банк зобов'язаний виконати вимогу відповідно до умов договору банківського вкладу. Після виконання вимоги банк списує вимогу з відповідного позабалансового рахунку. Банк виплачує вкладникові проценти на суму депозиту у розмірі, який установлюється в договорі банківського вкладу. Якщо договором не встановлений розмір процентів, то банк зобов'язаний виплатити їх в розмірі облікової ставки Національного банку України. Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового депозиту із закінченням строку, установленого договором банківського вкладу, або повернення суми депозиту, унесеного на інших умовах повернення, то після настання визначених договором обставин договір вважається продовженим на умовах вкладу на вимогу, якщо інше не встановлено договором.

Оподаткування доходів від депозитних операцій юридичних та фізичних осіб здійснюється відповідно до законодавства України. З 01.01.2017 р. пасивні доходи – це доходи, отримані у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, на вклад (депозит) у кредитних спілках, інших процентів (у тому числі дисконтних доходів). Доходи оподатковуються у вигляді процентів, нарахованих на суму вкладного банківського рахунку. Такі доходи включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку як пасивні доходи. Податковим агентом під час нарахування доходів у вигляді процентів є особа, яка здійснює таке нарахування. Згідно статті 167.5.1. Податкового кодексу для фізичних осіб з 01.01.2016 р., ставку ПДФО для пасивних доходів встановлено у розмірі 18%. Крім цього, проценти на депозит обкладаються й військовим збором 1,5%. Таким чином, дохід платника податку у вигляді процентів, нарахованих на суму вкладного (депозитного) банківського рахунку, включається до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку та з

01.01.2016 оподатковується ПДФО за ставкою 18%, а також військовим збором за ставкою 1,5%.

В обліку з суми нарахованих витрат за строковими коштами фізичних осіб розраховується сума податку та військового збору, які відображаються такими бухгалтерськими проводками Дт 2638 «Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб» Кт 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

Питання для самоконтролю:

1. Які нормативно-правові акти визначають порядок відображення в бухгалтерському обліку типових депозитних операцій в банках України?

2. Як розраховується та відображається в обліку сума податку з суми нарахованих витрат за депозитом фізичних осіб?

3. За якими рахунками банк відображає в бухгалтерському обліку неамортизований дисконт/премію за строковими коштами?

4. За якими рахунками відображаються в бухгалтерському обліку банку строкові кошти клієнтів?

5. Якими бухгалтерськими проводками відображається нарахування і сплата банком процентних витрат в національній та іноземній валюті за строковими коштами клієнтів?

6. Якими бухгалтерськими записами відображаються операції з повернення вкладнику депозиту у визначений договором строк?

7. Які бухгалтерські проводки виконує банк у разі дострокового повернення депозиту вкладнику?

8. Як здійснюється оподаткування доходів від депозитних операцій юридичних та фізичних осіб?

9. Які методи застосовуються для обрахування процентних доходів і витрат?

10. З яких рахунків перераховуються грошові кошти на депозитні рахунки юридичними особами?

ТЕМА 9. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ ТА БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛАХ

9.1. Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті та банківських металах.

9.2. Рахунки, що використовуються для обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах.

9.3. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот.

9.4. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот.

9.5. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з обміну іноземної валюти та банківських металів за умовами спот.

9.6. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу, обміну іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів.

9.7. Відображення в бухгалтерському обліку власних операцій на умовах маржинальної торгівлі.

9.8. Відображення в бухгалтерському обліку операцій на умовах маржинальної торгівлі за дорученням клієнтів.

9.9. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах.

Ключові терміни: іноземна валюта, валютна позиція банку, переоцінка валютної позиції банку, уповноважений банк, обмінні операції, обмінні пункти, курси купівлі та продажу іноземних валют.

9.1. Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті та банківських металах

Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті та банківських металах (крім операцій з похідними фінансовими інструментами), що здійснюють банки України відповідно до вимог законодавства України визначає Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України (Постанова Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р. зі змінами). Порядок відображення в бухгалтерському обліку

банками України типових операцій з готівкою в національній та іноземній валютах під час здійснення касових операцій з приймання та видачі готівки клієнтам, у тому числі із застосуванням платіжних карток, операцій з інкасації готівки, підкріплення банків готівкою національної валюти, під час передавання готівки між банками, вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет) та надсилання їх на дослідження, здійснення валютно-обмінних операцій банку в касах банків визначає Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами в банках України (Постанова № 495 Правління НБУ від 20.10.2004 р. зі змінами і доповненнями, в редакції від 05.03.2016 р.). Банк відображає в бухгалтерському обліку операції в іноземній валюті та банківських металах відповідно до їх економічної суті за балансовими і позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 року № 89 (зі змінами).

Бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті та банківських металах банк здійснює в подвійній оцінці, а саме в номінальній сумі іноземної валюти, одиницях ваги металу, щодо яких установлюється офіційний курс та облікова ціна банківських металів, – тройських унціях та гривневому еквіваленті за офіційним курсом.

Банк під час відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах за балансовими рахунками може використовувати технічні рахунки 3800 та 3801 Плану рахунків.

Наприкінці кожного операційного дня суми залишків у гривневому еквіваленті за технічними рахунками 3800 та 3801 Плану рахунків мають бути тотожними.

Різниці між сумами залишків у гривневому еквіваленті іноземної валюти та банківських металів за технічними рахунками 3800 та 3801 Плану рахунків, що виникають у зв'язку з математичним округленням, відображаються за рахунком 6204 Плану рахунків.

Банк для відображення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за позабалансовими рахунками може використовувати позабалансові рахунки розділу 99 Плану рахунків.

Аналітичний облік активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах, відкритих валютних позицій та їх гривневих еквівалентів здійснюється в розрізі кодів валют і банківських металів.

Операції в іноземній валюті та банківських металах відображаються у валюті подання шляхом перерахунку суми в іноземній валюті та банківських металах із застосуванням офіційного курсу на дату визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат.

На кожен наступний після визнання дати балансу:

- усі монетарні статті в іноземній валюті та банківських металах відображаються в бухгалтерському обліку за офіційним курсом під час кожної зміни офіційного курсу;

- немонетарні статті в іноземній валюті та банківських металах, що обліковуються за собівартістю, відображаються в бухгалтерському обліку за офіційним курсом на дату здійснення операції;

- немонетарні статті в іноземній валюті та банківських металах, що обліковуються за справедливою вартістю, відображаються в бухгалтерському обліку за офіційним курсом на дату визначення їх справедливої вартості.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за умовами тод, том і спот із використанням методу обліку за датою розрахунку.

Банк не відображає за позабалансовими рахунками переоцінку вимог і зобов'язань за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за умовами спот.

Банк на дату операції відображає в бухгалтерському обліку операції з купівлі, продажу, обміну іноземної валюти, що згідно з умовами договору здійснюються на нетто-основі, без поставки іноземної валюти, за окремими аналітичними рахунками позабалансових рахунків 9200 та 9210 Плану рахунків. Результат за такими операціями банк має відображати в бухгалтерському обліку як фінансовий актив або фінансове зобов'язання за балансовими рахунками 3540 або 3640 у кореспонденції з рахунком 6204 Плану рахунків.

Банк на дату розрахунку обліковує накопичені між датою операції та датою розрахунку курсові різниці за рахунком 6214 Плану рахунків.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції на умовах маржинальної торгівлі з урахуванням вимог нормативно-правового акта Національного банку України, що встановлює порядок та умови торгівлі іноземною валютою і банківськими металами на валютному

ринку України та на міжнародних валютних ринках.

Доходи і витрати (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класів 6 і 7 Плану рахунків у національній валюті за офіційним курсом на дату їх визнання.

Іноземна валюта та банківські метали, що прийняті банком на зберігання, обліковуються за позабалансовим рахунком 9703 Плану рахунків у національній валюті за офіційним курсом на дату прийняття їх на зберігання.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з готівкою в іноземній валюті та банківськими металами з фізичною поставкою відповідно до вимог Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 20 жовтня 2004 року № 495 (зі змінами).

9.2. Рахунки, що використовуються для обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах

Банк під час відображення операцій в іноземній валюті та банківських металах за потреби використовує транзитні рахунки, рахунки з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості відповідно до облікової політики з подальшим відображенням операцій за відповідними рахунками за їх призначенням.

Банк використовує розподільчі рахунки з метою здійснення валютного нагляду та обов'язкового продажу іноземної валюти відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України з валютного регулювання.

Банк в обліковій політиці визначає самостійно технічні аспекти переоцінки рахунків в іноземній валюті та банківських металах, а також порядок ведення аналітичного обліку за технічними рахунками з урахуванням можливостей програмного забезпечення та відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України.

9.3. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот

Банк на дату операції відображає операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот такими бухгалтерськими проводками:

- на суму вимоги щодо іноземної валюти та банківських металів до отримання: Дебет 9200; Кредит Рахунки розділу 99;
- на суму зобов'язання щодо національної валюти до відправлення: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит 9210.

Банк на дату операції відображає різницю між вартістю активу за офіційним курсом та його вартістю за курсом купівлі згідно з договором, а також між датою операції та датою розрахунку - різницю між вартістю активу, пов'язану зі зміною офіційного курсу, такими бухгалтерськими проводками:

- у разі позитивного результату переоцінки: Дебет 3540; Кредит 6204;
- у разі від'ємного результату переоцінки: Дебет 6204; Кредит 3640.

Банк на дату розрахунку відображає операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту такими бухгалтерськими проводками:

- а) зворотні проводки на суму купленої іноземної валюти та банківських металів: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит 9200;
- б) зворотні проводки на суму проданої національної валюти: Дебет 9210; Кредит Рахунки розділу 99;
- в3) визнання придбаної іноземної валюти та банківських металів: Дебет 1500, 1600, 2600, 2620, 2650; Кредит 3640;
- г) припинення визнання проданої національної валюти: Дебет 3540; Кредит 1200, 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- д) закриття дебіторської, кредиторської заборгованості від купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот:
 - 1) Дебет 3640; Кредит 3800;
 - 2) Дебет 3801; Кредит 3540.

Банк на дату розрахунку обліковує накопичені між датою операції та датою розрахунку курсові різниці за рахунком 6214 Плану рахунків.

9.4. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну

валюту за умовами спот

Банк на дату операції відображає операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот такими бухгалтерськими проводками:

- на суму вимоги щодо національної валюти до отримання: Дебет 9200; Кредит Рахунки розділу 99;
- на суму зобов'язання щодо іноземної валюти та банківських металів до відправлення: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит 9210.

Банк на дату операції відображає різницю між вартістю активу за курсом продажу згідно з договором та його вартістю за офіційним курсом, а також між датою операції та датою розрахунку – різницю між вартістю активу, пов'язану зі зміною офіційного курсу, такими бухгалтерськими проводками:

- у разі позитивного результату переоцінки: Дебет 3540; Кредит 6204;
- у разі від'ємного результату переоцінки: Дебет 6204; Кредит 3640.

Банк на дату розрахунку відображає операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот такими бухгалтерськими проводками:

- зворотні проводки на суму купленої національної валюти: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит 9200;
 - зворотні проводки на суму проданої іноземної валюти та банківських металів: Дебет 9210; Кредит Рахунки розділу 99;
 - визнання придбаної національної валюти: Дебет 1200, 1500, 1600, 2600, 2620, 2650; Кредит 3640;
 - припинення визнання проданої іноземної валюти та банківських металів: Дебет 3540; Кредит 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- 5) закриття дебіторської, кредиторської заборгованості і визнання результату від продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту: Дебет 3640; Кредит 3801; Дебет 3800; Кредит 3540.

Банк на дату розрахунку обліковує накопичені між датою операції та датою розрахунку курсові різниці за рахунком 6214 Плану рахунків.

9.5. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з

обміну іноземної валюти та банківських металів за умовами спот

Банк на дату операції відображає операції з обміну іноземної валюти та банківських металів такими бухгалтерськими проводками:

- на суму вимоги щодо іноземної валюти та банківських металів до отримання: Дебет 9200; Кредит Рахунки розділу 99;

- на суму зобов'язання щодо іноземної валюти та банківських металів до відправлення: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит 9210.

Банк на дату операції відображає різницю вартості операцій з обміну валют за офіційним курсом та курсом, визначеним у договорі, а також між датою операції та датою розрахунку – різницю вартості операцій з обміну валют, пов'язану зі зміною офіційного курсу, такими бухгалтерськими проводками:

- у разі позитивного результату переоцінки: Дебет 3540; Кредит 6204;

- у разі від'ємного результату переоцінки: Дебет 6204; Кредит 3640.

Банк на дату розрахунку відображає операції з обміну іноземної валюти та банківських металів такими бухгалтерськими проводками:

- зворотні проводки на суму отриманої в результаті обміну іноземної валюти та банківських металів: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит 9200;

- зворотні проводки на суму переданої в результаті обміну іноземної валюти та банківських металів: Дебет 9210; Кредит Рахунки розділу 99;

- визнання придбаної іноземної валюти та банківських металів: Дебет 1500, 1600, 2600, 2620, 2650; Кредит 3640;

4) припинення визнання проданої іноземної валюти та банківських металів: Дебет 3540; Кредит 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;

- закриття дебіторської, кредиторської заборгованості від обміну іноземної валюти та банківських металів:

- Дебет 3640; Кредит 3800;

- Дебет 3800; Кредит 3540.

Одночасно банк здійснює таку бухгалтерську проводку:

- Дебет 3801 – на суму гривневого еквівалента отриманої іноземної валюти та банківських металів; Кредит 3801 – на суму гривневого еквівалента переданої іноземної валюти та банківських металів; 6204 – у разі наявності позитивної різниці між гривневим

еквівалентом переданої та отриманої іноземної валюти та банківських металів за офіційним курсом

– або Дебет 6204 – у разі наявності від'ємної різниці між гривневим еквівалентом переданої та отриманої іноземної валюти та банківських металів за офіційним курсом; 3801 – на суму гривневого еквівалента отриманої іноземної валюти та банківських металів; Кредит 3801 – на суму гривневого еквівалента переданої іноземної валюти та банківських металів.

Банк на дату розрахунку обліковує накопичені між датою операції та датою розрахунку курсові різниці за рахунком 6214 Плану рахунків.

9.6. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу, обміну іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за дорученням клієнтів такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування клієнтом національної валюти на купівлю іноземної валюти та банківських металів: Дебет 1200, 2600, 2620, 2650; Кредит 2900;
- перерахування національної валюти продавцю іноземної валюти та банківських металів: Дебет 2900; Кредит 1200, 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- зарахування іноземної валюти та банківських металів, що отримані для клієнтів: Дебет 1500, 1600; Кредит 2900;
- зарахування купленої іноземної валюти і банківських металів на рахунок клієнта: Дебет 2900; Кредит 2520, 2523, 2541, 2542, 2544, 2545, 2600, 2620, 2650;
- утримання комісії банку; повернення клієнту коштів у національній валюті, якщо іноземна валюта і банківські метали куплені за курсом, нижчим, ніж заявлено клієнтом; повернення клієнту коштів у національній валюті в разі відмови клієнта від купівлі іноземної валюти: Дебет 2900; Кредит 6514 – на суму комісії банку; 1200, 2600, 2620, 2650 – на суму коштів у національній валюті, які банк повертає клієнту, якщо іноземна валюта куплена за курсом, нижчим, ніж заявлено клієнтом, за вирахуванням комісії; на суму коштів у національній валюті, які банк повертає клієнту у разі відмови клієнта від купівлі іноземної валюти.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за дорученням клієнтів такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування клієнтом іноземної валюти і банківських металів: Дебет 2520, 2523, 2541, 2542, 2544, 2545, 2600, 2620, 2650; Кредит 2900;
- перерахування іноземної валюти та банківських металів покупцю: Дебет 2900; Кредит 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- зарахування національної валюти, що отримана для клієнтів: Дебет 1200, 1500, 1600, 2600, 2620, 2650; Кредит 2900;

- зарахування національної валюти, що отримана для клієнтів за продану іноземну валюту і банківські метали: Дебет 2900; Кредит 1200, 2600, 2620, 2650;

- утримання комісії банку: Дебет 2900; Кредит 6514;

- повернення клієнту іноземної валюти в разі відмови клієнта від продажу: Дебет 2900 Кредит 1500, 1600, 2520, 2523, 2541, 2542, 2544, 2545, 2600, 2620, 2650.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з обміну іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування клієнтом іноземної валюти та банківських металів на купівлю іншої іноземної валюти та банківських металів: Дебет 2600, 2620, 2650; Кредит 2900;

- перерахування іноземної валюти та банківських металів продавцю: Дебет 2900; Кредит 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;

- зарахування іноземної валюти та банківських металів, що отримані від продавця для клієнтів: Дебет 1500, 1600, 2600, 2620, 2650; Кредит 2900;

- зарахування купленої іноземної валюти та банківських металів на рахунок клієнта: Дебет 2900; Кредит 2600, 2620, 2650;

- повернення клієнту різниці коштів в іноземній валюті, якщо іноземна валюта куплена за курсом, нижчим, ніж заявлено клієнтом: Дебет 2900; Кредит 2600, 2620, 2650;

- визнання комісії банку: Дебет 2900; Кредит 6514.

9.7. Відображення в бухгалтерському обліку власних операцій на умовах маржинальної торгівлі

Банк відображає в бухгалтерському обліку власні операції на умовах маржинальної торгівлі в сумі отриманого або перерахованого результату від здійснення таких операцій.

Банк відображає в бухгалтерському обліку власні операції на умовах маржинальної торгівлі такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування або збільшення суми гарантійного внеску для забезпечення розрахунків з контрагентом: Дебет 1832; Кредит 1500;

- зарахування коштів, які надійшли від банку-контрагента у випадку повернення або зменшення суми гарантійного внеску для забезпечення розрахунків з контрагентом: Дебет 1500; Кредит 1832;

- зарахування коштів за результатами здійснених власних операцій на умовах маржинальної торгівлі (відображення позитивного результату): Дебет 1500, 1832; Кредит 3640.

Одночасно банк здійснює таку бухгалтерську проводку: Дебет 3640; Кредит 3800; Дебет 3801; Кредит 6214;

- перерахування коштів за результатами здійснених власних операцій на умовах маржинальної торгівлі (відображення негативного результату): Дебет 3540; Кредит 1500, 1832.

Одночасно банк здійснює таку бухгалтерську проводку: Дебет 3800; Кредит 3540; Дебет 6214; Кредит 3801.

З метою контролю за обсягом здійснених операцій на умовах маржинальної торгівлі банк може використовувати відповідно до розроблених внутрішніх процедур рахунки управлінського обліку класу 8 Плану рахунків.

9.8. Відображення в бухгалтерському обліку операцій на умовах маржинальної торгівлі за дорученням клієнтів

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції на умовах маржинальної торгівлі за дорученням клієнтів такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування, поповнення клієнтом суми гарантійного внеску для здійснення операцій на умовах маржинальної торгівлі: Дебет 2620; Кредит 2942;

- перерахування банком або збільшення суми гарантійного внеску для забезпечення розрахунків з контрагентом за операціями клієнтів: Дебет 1832; Кредит 1500;

- зарахування коштів від контрагента у випадку повернення або зменшення суми гарантійного внеску для забезпечення розрахунків за операціями клієнтів: Дебет 1500; Кредит 1832;

- зарахування клієнту отриманого прибутку від проведення операцій на умовах маржинальної торгівлі (відображення позитивного результату): Дебет 1832; Кредит 2900; Дебет 2900; Кредит 2942;

- перерахування коштів на поточні рахунки клієнтів після утримання податку на доходи фізичних осіб згідно з вимогами Податкового кодексу України: Дебет 2942; Кредит 2620;

- відшкодування збитку від проведення операцій на умовах маржинальної торгівлі (відображення негативного результату): Дебет

2942; Кредит 2900; Дебет 2900; Кредит 1832;

- повернення суми гарантійного внеску на поточний рахунок клієнта: Дебет 2942; Кредит 2620.

Банк здійснює контроль за обсягом здійснених операцій на умовах маржинальної торгівлі (зарахування коштів за результатами здійснених власних операцій на умовах маржинальної торгівлі (відображення позитивного результату)).

9.9. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах

Банк здійснює переоцінку (перерахунок залишків за рахунками в іноземній валюті та банківських металах в еквівалентні суми в гривнях за офіційним курсом) усіх монетарних статей балансу в іноземній валюті та банківських металах під час кожної зміни офіційного курсу.

Курсова різниця від переоцінки монетарних статей балансу в іноземній валюті та банківських металах в бухгалтерському обліку відображається за рахунком 6204 Плану рахунків.

У разі зниження офіційного курсу банк у бухгалтерському обліку здійснює такі бухгалтерські проводки:

- переоцінка активів: Дебет Рахунки з обліку активів; Кредит 3800.

Одночасно банк здійснює таку бухгалтерську проводку: Дебет 3801; Кредит 6204;

- переоцінка зобов'язань: Дебет 3800; Кредит Рахунки з обліку зобов'язань.

Одночасно банк здійснює таку бухгалтерську проводку: Дебет 6204; Кредит 3801.

У разі зростання офіційного курсу банк у бухгалтерському обліку здійснює такі бухгалтерські проводки:

- переоцінка зобов'язань: Дебет Рахунки з обліку зобов'язань; Кредит 3800.

Одночасно банк здійснює таку бухгалтерську проводку: Дебет 3801; Кредит 6204;

- переоцінка активів: Дебет 3800; Кредит Рахунки з обліку активів.

Одночасно банк здійснює таку бухгалтерську проводку: Дебет

6204; Кредит3801.

Переоцінка позабалансових вимог і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах, крім вимог і зобов'язань за похідними фінансовими інструментами та вимог і зобов'язань за договорами з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів на умовах том і спот, здійснюється під час кожної зміни офіційного курсу.

У разі зниження офіційного курсу банк у бухгалтерському обліку здійснює такі бухгалтерські проводки:

- переоцінка позабалансових вимог: Дебет Позабалансові активні рахунки; Кредит Рахунки розділу 99;

- переоцінка позабалансових зобов'язань: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит Позабалансові пасивні рахунки.

У разі зростання офіційного курсу банк у бухгалтерському обліку здійснює такі бухгалтерські проводки:

- переоцінка позабалансових вимог: Дебет Рахунки розділу 99; Кредит Позабалансові активні рахунки;

- переоцінка позабалансових зобов'язань: Дебет Позабалансові пасивні рахунки; Кредит Рахунки розділу 99.

Питання для самоконтролю:

1. Який нормативно-правовий акт НБУ визначає методологічні засади відображення з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України?

2. Яким чином банк здійснює оцінку в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах?

3. Які рахунки Банк може використовувати під час відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах за балансовими рахунками?

4. Які суми залишків у гривневому еквіваленті за технічними рахунками 3800 та 3801 мають бути наприкінці кожного операційного дня?

5. Як здійснюється аналітичний облік активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах, відкритих валютних позицій та їх гривневих еквівалентів?

6. За рахунками якого класу Плану рахунків відображаються в бухгалтерському обліку доходи (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті?

7. За яким позабалансовим рахунком обліковуються іноземна валюта та банківські метали, що прийняті банком на зберігання?

8. З якою метою банк використовує розподільчі рахунки?

9. За яким балансовим рахунком банк на дату розрахунку обліковує накопичені між датою операції та датою розрахунку курсові різниці?

10. Якими бухгалтерськими проводками банк відображає в бухгалтерському обліку операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за дорученням клієнтів?

11. Якими бухгалтерськими проводками банк відображає в бухгалтерському обліку операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за дорученням клієнтів?

11. Якими бухгалтерськими проводками банк відображає в бухгалтерському обліку власні операції на умовах маржинальної торгівлі?

12. Якими бухгалтерськими проводками банк відображає в бухгалтерському обліку операції на умовах маржинальної торгівлі за дорученням клієнтів?

13. За яким балансовим рахунком банк відображає курсову різницю від переоцінки монетарних статей балансу в іноземній валюті та банківських металах?

14. Які бухгалтерські проводки здійснює банк у разі зниження офіційного курсу?

15. Які бухгалтерські проводки здійснює банк у разі зростання офіційного курсу?

16. За рахунками якого класу Плану рахунків відображаються в бухгалтерському обліку витрати (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті?

ТЕМА 10. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

10.1. Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку операцій з використанням платіжних карток.

10.2. Облік заготовок платіжних карток, персоніфікованих платіжних карток та конвертів з ПІН-кодами.

10.3. Бухгалтерський облік операцій з переказу (зарахування) коштів на поточні рахунки фізичних осіб.

10.4. Бухгалтерський облік операцій з переказу (зарахування) коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання

Ключові терміни: внутрішньодержавні платіжні системи, міжнародні платіжні системи платіжні картки, переказ коштів, програмно-технічні комплекси самообслуговування.

10.1. Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку операцій з використанням платіжних карток

Порядок обліку банками України операцій з використанням платіжних карток внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем під час здійснення оплати вартості товарів і послуг, проведення операцій через банківські автомати (банкомата) через операційну касу банку під час розрахунків між членами міжнародних платіжних систем визначають Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України (Постанова Правління НБУ № 123 від 08.04.2005 зі змінами), які розроблені відповідно до Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України і ґрунтуються на міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та регулюють лише бухгалтерський облік операцій з використанням платіжних карток, що здійснюються як у національній, так і в іноземній валюті.

Порядок здійснення операцій в іноземній валюті визначається нормативно-правовими актами Національного банку України з питань валютного регулювання.

Банки самостійно розробляють порядок бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток з урахуванням особливостей внутрішньобанківської платіжної системи, дотримуючись основних принципів бухгалтерського обліку, визначених Правилами бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України та положеннями внутрішньої платіжної системи.

Бухгалтерський облік операцій з використанням платіжних карток здійснюється на підставі первинних документів, визначених

нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів.

Бухгалтерський облік операцій з використанням платіжних карток здійснюється за відповідними балансовими та позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (Постанова Правління Національного банку від 11 вересня 2017 року № 89 зі змінами).

Банк – член платіжної системи, розрахунковим банком якої є Національний банк, здійснює облік операцій з використанням платіжних карток з кореспондентського рахунку, відкритого в Національному банку.

Банк відображає видачу готівки з поточних рахунків клієнтів з використанням платіжних карток через операційну касу банку. Банк має право використовувати, як транзитний, балансовий рахунок 2924 Плану рахунків.

Банк відображає в бухгалтерському обліку кредитні операції з використанням платіжних карток відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України (Постанова Правління Національного банку України від 21 лютого 2018 року № 14.)

Банк–емітент здійснює облік коштів клієнтів за операціями з використанням платіжних карток за їх поточними рахунками з використанням балансових рахунків 2600, 2620, 2650 Плану рахунків.

Банк–емітент здійснює облік коштів банків за операціями з використанням платіжних карток за балансовим рахунком 1600 Плану рахунків.

Банк–емітент здійснює облік коштів за операціями з використанням корпоративних платіжних карток бюджетних установ за відповідними балансовими рахунками розділу 25 «Кошти бюджету та позабюджетних фондів України» Плану рахунків.

Банк – учасник платіжної системи відображає кошти, що переказані ним для формування страхового фонду в розрахунковий банк та використовує під час проведення розрахунків і повертає банку в разі припинення його членства в платіжній системі залежно від умов договору, за балансовим рахунком 1832 Плану рахунків. Розрахунковий банк здійснює облік цих коштів за балансовим рахунком 1932 Плану рахунків.

Банк обліковує суми ідентифікованих помилкових і неналежних переказів, суми опротестованих користувачем, емітентом чи платіжною організацією платіжних операцій за балансовими рахунками 3710 та 3720 Плану рахунків.

10.2. Облік заготовок платіжних карток, персоніфікованих платіжних карток та конвертів з ПНН-кодами

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з придбання заготовок платіжних карток такою бухгалтерською проводкою:

- попередня оплата вартості заготовок платіжних карток Дебет 3510 Кредит 1200, 1500, 2600.

Банк відображає в бухгалтерському обліку витрати на придбання заготовок платіжних карток та їх оприбуткування такими бухгалтерськими проводками:

- віднесення вартості отриманих заготовок платіжних карток на витрати Дебет 7399 Кредит 3510;

- оприбуткування отриманих заготовок платіжних карток Дебет 9821 Кредит 991.

Банк відображає в бухгалтерському обліку видані в підзвіт заготовки платіжних карток з метою персоніфікації такою бухгалтерською проводкою:

- видача в підзвіт заготовок платіжних карток з метою їх персоніфікації Дебет 9892 Кредит 9821.

Банк відображає в бухгалтерському обліку персоніфіковані платіжні картки такою бухгалтерською проводкою:

- облік персоніфікованих платіжних карток Дебет 9819 Кредит 9892.

Облік заготовок платіжних карток, персоніфікованих платіжних карток та конвертів з ПНН-кодами кодами відповідно до його облікової політики.

Банк відображає в бухгалтерському обліку видані в підзвіт персоніфіковані платіжні картки та конверти з ПНН-кодами такою бухгалтерською проводкою:

- видача в підзвіт персоніфікованих платіжних карток Дебет 9898 Кредит 9819.

Банк відображає в бухгалтерському обліку видачу держателям персоніфікованих платіжних карток та конвертів з ПНН-кодами такою

бухгалтерською проводкою:

- видача персоніфікованих платіжних карток їх держателям Дебет 991 Кредит 9898.

10.3. Бухгалтерський облік операцій з переказу (зарахування) коштів на поточні рахунки фізичних осіб

Банк–емітент відображає в бухгалтерському обліку переказ (зарахування) коштів на поточні рахунки фізичних осіб такою бухгалтерською проводкою:

- переказ (зарахування) коштів на поточні рахунки фізичних осіб Дебет 1001, 1002, 2620, 2630 Кредит 2620.

Банк має право використовувати транзитний рахунок 2924 Плану рахунків, якщо це передбачено його обліковою політикою.

Банк – учасник платіжної системи у разі переказу коштів фізичних осіб на їх поточні рахунки, відкриті в банку-емітенті, здійснює такі бухгалтерські проводки:

- переказ коштів фізичних осіб для зарахування на їх поточні рахунки Дебет 1001, 1002, 2620, 2630 Кредит 2924.

Банк–емітент відображає переказ (зарахування) коштів на поточні рахунки фізичних осіб, здійснений через банк – учасник платіжної системи, такими бухгалтерськими проводками:

- зарахування коштів на поточні рахунки фізичних осіб Дебет 1200, 1500 Кредит 2924;
- зарахування коштів на поточні рахунки фізичних осіб Дебет 2924 Кредит 2620.

Банк, який не є учасником платіжної системи, відображає переказ коштів на поточні рахунки фізичних осіб, відкриті в банку-емітенті, такими бухгалтерськими проводками:

- переказ коштів фізичних осіб для зарахування на їх поточні рахунки Дебет 1001, 1002, 2620, 2630 Кредит 2902, 2909;
- переказ коштів фізичних осіб для зарахування на їх поточні рахунки Дебет 2902, 2909 Кредит 1200, 1500, 1600.

Банк–емітент під час зарахування коштів на поточні рахунки фізичних осіб здійснює таку бухгалтерську проводку:

- зарахування коштів на поточні рахунки фізичних осіб Дебет 1200, 1500, 1600 Кредит 2620.

10.4. Бухгалтерський облік операцій з переказу (зарахування) коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання

Банк-емітент відображає в обліку операції із зарахування коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання такою бухгалтерською проводкою:

– зарахування коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання Дебет 1001, 1002, 2600, 2650 Кредит 2600, 2650.

Банк – учасник платіжної системи під час переказу коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання, відкриті в банку-емітенті, здійснює такі бухгалтерські проводки:

– переказ коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання Дебет 1001, 1002, 2600, 2650 Кредит 2924;

– переказ коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання Дебет 2924 Кредит 1200, 1500, 1600.

Банк-емітент під час зарахування суми переказу на поточні рахунки суб'єктів господарювання здійснює такі бухгалтерські проводки:

– зарахування коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання Дебет 1200, 1500, Кредит 2924;

– зарахування коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання Дебет 2924 Кредит 2600, 2650.

Банк, який не є учасником платіжної системи, у разі переказу коштів з поточних рахунків суб'єктів господарювання на їх поточні рахунки, відкриті в банку-емітенті, здійснює таку бухгалтерську проводку:

– переказ коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання Дебет 2600, 2650 Кредит 1200, 1500, 1600.

Банк-емітент відображає зарахування суми переказу на поточні рахунки суб'єктів господарювання такою бухгалтерською проводкою:

– зарахування коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання Дебет 1200, 1500, 1600 Кредит 2600, 2650.

Питання для самоконтролю:

1. На підставі яких документів здійснюється бухгалтерський облік операцій з використанням платіжних карток?

2. Якою бухгалтерською проводкою банк відображає в обліку віднесення вартості отриманих заготовок платіжних карток та конвертів з ПІН-кодами на витрати?

3. За яким балансовим рахунком банк-емітент здійснює облік коштів банків за операціями з платіжними картками?

4. Якою бухгалтерською проводкою банк-емітент здійснює під час зарахування коштів на поточні рахунки фізичних осіб?

5. Якими проводками Банк відображає в бухгалтерському обліку витрати на придбання заготовок платіжних карток та їх оприбуткування?

6. За яким балансовим рахунком Банк-емітент здійснює облік коштів банків за операціями з використанням платіжних карток?

7. Якою бухгалтерською проводкою банк, який не є учасником платіжної системи, здійснює у разі переказу коштів з поточних рахунків суб'єктів господарювання на їх поточні рахунки, відкриті в банку-емітенті?

8. Якою бухгалтерською проводкою банк відображає в бухгалтерському обліку видачу держателям персоніфікованих платіжних карток та конвертів з ПІН-кодами?

9. Якою бухгалтерською проводкою банк відображає в бухгалтерському обліку персоніфіковані платіжні картки?

10. Якою бухгалтерською проводкою банк відображає в бухгалтерському обліку видані в підзвіт персоніфіковані платіжні картки та конверти з ПІН-кодами?

ТЕМА 11. ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

11.1. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з необоротними активами.

11.2. Рахунки, що використовуються для обліку операцій банків України з основними засобами та нематеріальними активами

11.3. Критерії визнання необоротних активів.

11.4. Облік основних засобів і нематеріальних активів.

11.5. Порядок нарахування амортизації необоротних активів.

Ключові терміни: необоротні активи, нематеріальні активи, оприбуткування та реалізація нематеріальних активів, залишкова та ліквідаційна вартість, основні засоби, переоцінювання.

11.1. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з необоротними активами

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з основними засобами, іншими необоротними матеріальними активами та з нематеріальними активами банків України визначає Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України (Постанова Правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р. зі змінами), яка розроблена відповідно до Цивільного кодексу України, Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», інших законодавчих актів України, нормативно-правових актів Національного банку України та основних вимог міжнародних стандартів фінансової звітності.

Необоротні активи – основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи.

Основні засоби – матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми, не є утримуваними грошима та активами, що мають бути отримані у фіксованій або визначеній сумі грошей, та може бути ідентифікований.

Облік об'єктів основних засобів і нематеріальних активів ведеться із застосуванням первинних документів, передбачених законодавством України. Порядок ведення аналітичного обліку основних засобів і нематеріальних активів та складання первинних документів визначається згідно з обліковою політикою банку з урахуванням вимог законодавства України. Бухгалтерський облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами здійснюється за балансовими і позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (Постанова Правління НБУ № 89 зі змінами).

Продаж активів з відстроченням платежу в бухгалтерському обліку відображається відповідно до вимог Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України (Постанова Правління НБУ № 14 від 21 лютого 2018 року зі змінами).

11.2. Рахунки, що використовуються для обліку операцій банків України з основними засобами та нематеріальними активами

Бухгалтерський облік операцій з основними засобами та нематеріальними активами здійснюється за балансовими і позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 року № 89 (зі змінами).

Для обліку активів групи "Основні засоби" використовуються рахунки 4400, 4409. У тому числі за цими рахунками обліковуються об'єкти нерухомості, що належать до категорії нерухомості, зайнятої власником.

Активи групи «Інші необоротні матеріальні активи» обліковуються за рахунками 4500, 4509.

Облік необоротних активів, що класифікуються як інвестиційна нерухомість, здійснюється за рахунками 4410, 4419.

Необоротні активи, утримувані для продажу, обліковуються за рахунком 3408.

Незавершені капітальні інвестиції обліковуються за рахунками 4310, 4430, 4431, 4530. Незавершені капітальні інвестиції за об'єктами інвестиційної нерухомості обліковуються за окремим аналітичним рахунком 4410.

Нематеріальні активи обліковуються за рахунками 4300, 4309.

Орендар обліковує активи з права користування за необоротними активами, що отримані в лізинг (оренду), за балансовими рахунками 4600, 4609 Плану рахунків, а орендне зобов'язання – за балансовим рахунком 3615 Плану рахунків.

Орендодавець або заставодавець продовжує визнавати необоротні активи, передані в операційну оренду або заставу, за балансовими рахунками 4300, 4309, 4400, 4409 Плану рахунків.

Витрати орендаря, що пов'язані з поліпшенням об'єкта

основних засобів, відображаються за балансовим рахунком 4530 Плану рахунків. Завершене поліпшення основних засобів відображається за окремим аналітичним рахунком балансового рахунку 4500 Плану рахунків.

Амортизація суми завершеного поліпшення відображається орендарем такою бухгалтерською проводкою: Дебет 7423 Кредит 4509 на суму амортизації.

Активи, що поєднують матеріальні і нематеріальні елементи, відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками з обліку основних засобів або нематеріальних активів залежно від того, який з цих елементів є суттєвішим.

Банки для відображення в бухгалтерському обліку операцій з необоротними активами мають право використовувати транзитні рахунки відповідно до облікової політики банку.

11.3. Критерії визнання необоротних активів

Об'єкт основних засобів або нематеріальний актив (придбаний або створений) визнається активом, якщо є імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, і його вартість може бути достовірно визначена. Придбані (створені) основні засоби та нематеріальні активи визнаються за первісною вартістю.

Первісна вартість придбаного об'єкта основних засобів складається з таких витрат: суми, що сплачується постачальникам активів (з вирахуванням торговельних знижок) та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються банку); витрат зі страхування ризиків, пов'язаних з доставкою основних засобів; витрат на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів; інших витрат, що безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання за призначенням.

Адміністративні та інші витрати, які не належать

безпосередньо до витрат на придбання або доведення об'єкта до робочого стану, не включаються до його первісної вартості.

Первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з вартості придбання (з вирахуванням торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, придатного для використання за призначенням.

Нематеріальний актив, отриманий у результаті його розроблення, слід відображати в балансі, якщо банк має: намір, технічні засоби та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації або використання; змогу отримати майбутні економічні вигоди від реалізації або використання нематеріального активу; інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробленням нематеріального активу.

Якщо нематеріальний актив не відповідає зазначеним критеріям визнання, то витрати, що пов'язані з його придбанням або створенням, визнаються витратами звітного періоду, протягом якого вони були здійснені.

Не визнаються нематеріальним активом і підлягають відображенню в складі витрат звітного періоду, у якому вони були здійснені, такі витрати: на дослідження; на підготовку і перепідготовку кадрів; на рекламу; на створення, реорганізацію та переміщення банку або його частини; на створення внутрішньої ділової репутації банку, вартість видань.

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами:

а) основні засоби: земельні ділянки; будинки, споруди і передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); інші основні засоби;

б) інші необоротні матеріальні активи: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (нетитульні) споруди; інші необоротні матеріальні активи; в) незавершені капітальні інвестиції.

На підставі зазначених груп банки самостійно здійснюють класифікацію основних засобів і встановлюють вартісні ознаки предметів, що входять до складу необоротних матеріальних активів.

Одиницею обліку основних засобів є окремий інвентарний об'єкт основних засобів. Бібліотечні фонди, внутрішні телефонна і комп'ютерна мережі, системи безпеки (відеоспостереження) та комплекс охоронно-пожежної сигналізації можуть обліковуватись як окремий інвентарний об'єкт основних засобів. Формування бібліотечного фонду здійснюється відповідно до законодавства України.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта за такими їх групами: права на користування майном (земельною ділянкою, будівлею, право на оренду приміщень тощо); права на комерційні позначення [права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо]; авторське право та суміжні з ним права [право на комп'ютерні програми, компіляції даних бази даних) тощо]; незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи; інші нематеріальні активи (право на проведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

Банки самостійно визначають групи залежно від виду та способу використання нематеріальних активів у своїй діяльності.

Первісна вартість окремого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, за які сплачена загальна сума, визначається розподілом цієї суми пропорційно справедливій вартості кожного з придбаних об'єктів.

11.4. Облік основних засобів і нематеріальних активів

Придбання основних засобів і нематеріальних активів за національну валюту відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) передоплата: Дебет рахунку 3510; Кредит рахунків 1001, 1200, 2600, 2620, 2650;

б) капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами: Дебет рахунків 4310, 4430, 4431; Кредит рахунку 3510;

в) визнання основних засобів і нематеріальних активів у балансі банку: Дебет рахунків 4300, 4400, 4500; Кредит рахунків 3510, 4310, 4430, 4431.

Придбання основних засобів і нематеріальних активів за

іноземну валюту відображається такими проводками:

а) передоплата: Дебет рахунку 3510; Кредит рахунку 1500 - на суму в іноземній валюті;

б) визнання необоротних активів у балансі банку: Дебет рахунку 3800; Кредит рахунку 3510 - на суму в іноземній валюті; Дебет рахунків 4300, 4400, 4500, 4310, 4430, 4431; Кредит рахунку 3801 - на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату перерахування коштів в іноземній валюті.

Дебіторська заборгованість з придбання необоротних активів є немонетарною статтею і не підлягає переоцінці у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Створені основні засоби та нематеріальні активи визнаються активами за тими самими критеріями, що визначені для придбаних необоротних активів.

Первісна вартість об'єкта основних засобів і нематеріальних активів, створених банком, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, що безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням.

Створення основних засобів і нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) передоплата: Дебет рахунків 4310, 4430; Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650;

б) нарахування заробітної плати працівникам: Дебет рахунків 4310, 4430; Кредит рахунків 3652, 3653;

в) нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), пов'язаних з оплатою праці, до фондів соціального страхування: Дебет рахунків 4310, 4430; Кредит рахунку 3622;

г) віднесення суми завершених капітальних інвестицій на вартість основних засобів і нематеріальних активів: Дебет рахунків 4300, 4400; Кредит рахунків 4310, 4430.

Первісна вартість об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то різниця відображається за рахунками витрат. Первісною вартістю об'єкта

основних засобів чи нематеріальних активів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта.

Придбання об'єкта в обмін на подібний у бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

а) якщо залишкова вартість переданого активу дорівнює його справедливій вартості: Дебет рахунків 4309, 4409, 4509 Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 – на суму зносу переданого активу; Дебет рахунків 4300, 4400, 4500; Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 - на залишкову вартість переданого і первісну отриманого активу;

б) якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливую вартість: Дебет рахунків 4309, 4409, 4509 Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 – на суму зносу переданого активу; Дебет рахунків 4300, 4400, 4500; Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 - на справедливую вартість переданого і первісну отриманого активу; Дебет рахунку 7490 Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 - на різницю між залишковою і справедливою вартістю переданого активу.

Первісна вартість об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, отриманого в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів або їх еквівалентів, що були передані (отримані) під час обміну.

Придбання об'єкта необоротного активу в обмін на неподібний об'єкт відображається такою проводкою:

а) якщо залишкова вартість переданого активу дорівнює його справедливій вартості: Дебет рахунків 4309, 4409, 4509; Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 - на суму зносу переданого активу; Дебет рахунків 4300, 4400, 4500; Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 - на залишкову вартість переданого і первісну отриманого активу;

б) якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливую вартість: Дебет рахунків 4309, 4409, 4509; Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 - на суму зносу переданого активу; Дебет рахунків 4300, 4400, 4500; Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 - на справедливую вартість переданого і первісну отриманого активу; Дебет рахунку 7490; Кредит рахунків 4300,

4400, 4500 - на різницю між залишковою і справедливою вартістю переданого активу;

в) збільшення (зменшення) первісної вартості об'єкта необоротного активу, отриманого під час обміну, на суму сплачених (отриманих) грошових коштів: Дебет рахунків 4300, 4400, 4500 Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650 - на суму сплачених грошових коштів, або: Дебет рахунків 1200, 2600, 2620, 2650 Кредит рахунків 4300, 4400, 4500 на суму одержаних грошових коштів.

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій.

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, первісно очікувані від використання цього об'єкта.

Первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних з удосконаленням цих нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та строку використання, що сприятиме збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Поліпшення основних засобів і вдосконалення нематеріальних активів відображаються такими проводками:

а) передоплата: Дебет рахунків 4310, 4430; Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650;

б) віднесення суми витрат на поліпшення та вдосконалення на збільшення вартості об'єкта: Дебет рахунків 4300, 4400; Кредит рахунків 4310, 4430.

Заміна елементів або конструктивних частин об'єкта основних засобів відображається в обліку під час її здійснення такими бухгалтерськими проводками:

а) якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, можна визначити, то списується вартість заміненого активу і визнається вартість нового активу: Дебет рахунків 7490 на суму збитку від вибуття заміненого активу; 4409 на суму зносу заміненого активу Кредит рахунку 4400 - на первісну вартість заміненого активу Дебет рахунку 4400 Кредит рахунків 1200, 2600,

2620, 2650 на первісну вартість придбаного активу;

б) якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, неможливо визначити: замінюється частина активу, що приводить до збільшення строку корисного використання об'єкта основних засобів. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка: Дебет рахунку 4409 Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650 на первісну вартість придбаного для заміни активу; замінюється частина активу, що приводить до збільшення кількості або якості продуктивності активу. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка: Дебет рахунку 4400 Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650 на первісну вартість придбаного для заміни активу.

Придбання обладнання, що потребує монтажу, відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) передоплата: Дебет рахунку 4430; Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650;

б) передавання для монтажу обладнання, що його потребує: Дебет рахунку 4431; Кредит рахунку 4430;

в) введення в експлуатацію обладнання після монтажу: Дебет рахунку 4400; Кредит рахунку 4431.

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у придатному для використання стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат звітного періоду і не впливають на його залишкову вартість.

Під час проведення робіт для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у робочому стані здійснюються такі проводки: а) передоплата: Дебет рахунку 3519 Кредит рахунків 1200, 2600; б) виконані роботи: Дебет рахунку 7420 Кредит рахунку 3519.

11.5. Порядок нарахування амортизації необоротних активів

Вартість усіх необоротних (матеріальних та нематеріальних) активів підлягає амортизації (крім вартості землі і незавершених капітальних інвестицій). Амортизація не нараховується, якщо балансова вартість необоротних активів дорівнює їх ліквідаційній вартості. Амортизація не нараховується

за об'єктами основних засобів, що є предметами антикваріату.

Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають. Банк розглядає нематеріальний актив як такий, що має невизначений строк корисного використання, якщо на підставі аналізу всіх чинників (юридичних, нормативних, договірних, економічних тощо) немає передбачуваного обмеження періоду, протягом якого такий актив буде, за очікуванням, забезпечувати надходження чистих грошових потоків до банку (наприклад, право постійного користування земельною ділянкою).

Амортизація необоротних активів може здійснюватися окремо за складовою частиною об'єкта. Для розрахунку амортизації частини об'єктів, що мають однакові строки корисного використання, можуть бути згруповані.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком під час їх первісного визнання. Амортизація необоротних активів не припиняється на період їх реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

Нарахування амортизації необоротних активів припиняється на одну з двох дат, що настає раніше: на дату переведення активів до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу, або на дату припинення визнання активів.

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів і нематеріальних активів визначається банком самостійно з урахуванням таких факторів: очікуваного використання об'єкта з урахуванням його розрахункової потужності або фізичної продуктивності; строків корисного використання подібних активів; фізичного та морального зносу, що передбачається; правових або інших подібних обмежень щодо строків використання об'єкта та інших факторів.

Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів і нематеріальних активів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання та наприкінці кожного фінансового року. Банк у кінці кожного року оцінює нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання на наявність ознак невизначеності

обмеження строку їх корисного використання. Якщо таких ознак немає, то банк установлює строк корисного використання таких нематеріальних активів.

Нарахування амортизації починається з першого числа місяця, наступного за звітним, у якому об'єкт основних засобів і нематеріальних активів став придатним для корисного використання, і припиняється, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів і нематеріальних активів.

Амортизація об'єкта основних засобів і нематеріальних активів нараховується виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Нарахована сума амортизації основних засобів і нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет рахунку 7423 Кредит рахунків 4309, 4409, 4509.

Необоротні активи, що повністю амортизовані і використовуються банком у його діяльності, у бухгалтерському обліку відображаються за відповідними рахунками з обліку первісної (переоціненої) вартості активів та нарахованого зносу (накопиченої амортизації) до часу списання їх з балансу.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється відповідно до внутрішніх положень банку з обліку основних засобів і нематеріальних активів.

Амортизацію основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) банки нараховують із застосуванням таких методів:

а) прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

б) зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у процентах) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта в результаті ділення

ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

в) прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітної року або первісної його вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;

г) кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

д) виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації.

Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який банк очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів.

Банк має регулярно, наприкінці кожного фінансового року, переглядати методи нарахування амортизації основних засобів на відповідність економічним вигодам, що очікує отримати від їх застосування, та вносити відповідні зміни в облікову політику як зміни облікової оцінки. Норми амортизації відповідно до нового методу амортизації визначаються виходячи із залишкової вартості відповідного об'єкта.

Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватись у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 процентів його вартості, що амортизується, а решта 50 процентів вартості, що амортизується, - у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання їх активом або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 процентів його вартості.

Метод амортизації основних засобів і нематеріальних активів обирається банком самостійно, залежно від умов отримання майбутніх економічних вигод. Якщо для нематеріальних активів ці

умови визначити неможливо, то амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу.

У разі зміни методу нарахування амортизації новий метод застосовується, починаючи з місяця, наступного за тим, у якому відбулися зміни.

Під час розрахунку вартості, яка амортизується, ліквідаційна вартість нематеріальних активів прирівнюється до нуля, крім таких випадків: якщо є безвідмовне зобов'язання іншої особи щодо придбання цього об'єкта наприкінці строку його корисного використання; якщо ліквідаційна вартість може бути визначена на підставі інформації наявного активного ринку та очікується, що цей ринок функціонуватиме наприкінці строку корисного використання цього об'єкта.

Нарахування амортизації здійснюється щомісяця. Місячна сума амортизації визначається діленням суми амортизації за повний рік корисного використання на 12.

Питання для самоконтролю:

1. На які групи з позиції бухгалтерського обліку класифікуються та нематеріальні активи в банках України?

2. За яких умов необоротні активи класифікуються як утримувані для продажу?

3. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням та оцінкою необоротних активів?

4. Яким нормативно-правовим актом НБУ регламентуються методологічні засади формування в бухгалтерському обліку банків інформації про операції з нематеріальними активами?

5. За яких умов об'єкт нематеріальних активів визнається активом?

6. З чого складається первісна вартість придбаного об'єкта нематеріальних активів?

7. Які витрати, що пов'язані із придбанням чи створенням нематеріального активу визнаються витратами звітного періоду?

8. Як визначається первісна вартість об'єкта необоротного активу, отриманого в обмін на подібний та неподібний актив?

9. Які витрати включає первісна вартість створених необоротних активів?

10. Як відображаються в бухгалтерському обліку витрати на поліпшення (вдосконалення) необоротних активів та витрати на підтримання необоротних активів у придатному для використання стані?

ТЕМА 12. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ

12.1. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з лізингу.

12.2. Відображення фінансового лізингу (оренди).

12.3. Відображення оперативного лізингу (оренди).

Ключові терміни: фінансовий лізинг, оперативний лізинг (оренда), лізингодавець, лізингоодержувач, лізингові (орендні) платежі.

12.1. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з лізингу

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з основними засобами, іншими необоротними матеріальними активами та з нематеріальними активами банків України визначає Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України (Постанова Правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р. зі змінами), яка розроблена відповідно до Цивільного кодексу України, Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», інших законодавчих актів України, нормативно-правових актів Національного банку України й основних вимог міжнародних стандартів фінансової звітності. Бухгалтерський облік лізингових операцій здійснюється за балансовими і позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (Постанова Правління НБУ № 89 від 17.06.2017 р. зі змінами).

Об'єктом лізингу (оренди) є необоротні активи, що є власністю лізингодавця або придбані ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна. Залежно від умов лізингу (оренди) щодо передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, лізинг (оренда) розглядається як фінансовий або оперативний.

Фінансовий лізинг (оренда) – це оренда, умовами якої передбачається передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив. Право власності може з часом

передаватися або не передаватися.

Лізинг (оренда), що не передбачає передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, класифікується оперативним.

Класифікація лізингу (оренди) як фінансового або оперативного залежить від суті операції, а не від форми договору.

Для визначення операції як фінансовий лізинг (оренда) використовуються критерії, які окремо або в поєднанні обумовлюють класифікацію лізингу (оренди) як фінансового, а саме: наприкінці строку дії лізингу (оренди) право власності або інші речові права на актив переходять до лізингоодержувача; лізингоодержувач має право на купівлю цього активу за ціною, яка значно нижча від справедливої вартості на дату реалізації цього права, а на початку строку лізингу (оренди) є обґрунтована впевненість у тому, що це право буде реалізовано; строк дії лізингу (оренди) становить більшу частину строку корисного використання активу навіть за умови, що право власності не передаватиметься; на початку строку дії лізингу (оренди) теперішня вартість мінімальних лізингових (орендних) платежів майже дорівнює справедливій вартості активу, переданого в лізинг (оренду); активи, передані в лізинг (оренду), мають спеціалізований характер, тобто лише лізингоодержувач може користуватися ними без суттєвих модифікацій.

Підтвердженням належності операції до фінансового лізингу (оренди) можуть бути такі умови: у разі припинення лізингу (оренди) лізингоодержувачем пов'язані з цим збитки лізингодавця покладаються на лізингоодержувача; прибутки або збитки від коливань справедливої вартості ліквідаційної суми належать лізингоодержувачу [наприклад, у формі знижки на лізингову (орендну) плату, яка дорівнює більшій частині виручки від продажу в кінці строку лізингу (оренди)]; лізингоодержувач має змогу продовжити строк дії договору про лізинг (оренду) за плату, яка нижча від ринкової.

За оперативним лізингом(орендою) активи відображаються на балансі лізингодавця, а за фінансовим – на балансі лізингоодержувача.

12.2. Відображення фінансового лізингу (оренди)

Активи, що передані у фінансовий лізинг (оренду), обліковуються лізингодавцем як виданий кредит, на який поширюються вимоги Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України (Постанова Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р. зі змінами). Лізингоодержувач відображає в балансі отримані необоротні активи одночасно як актив і зобов'язання.

Лізингодавець наданий у фінансовий лізинг(оренду) об'єкт необоротних активів у сумі теперішньої вартості мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості відображає в бухгалтерському обліку такими проводками: Дебет рахунків 1520, 2071; Дебет рахунків 4309, 4409, 7490; Кредит рахунків 4300, 4400 – на суму залишкової вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

Різниця між сумою мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) та теперішньою його вартістю, що визначена за лізинговою (орендною) ставкою процента, є доходом лізингодавця. Розподіл доходу між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку заборгованості лізингоодержувача за кредитом на початок звітного періоду.

Витрати, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості кредиту під час первісного визнання та амортизуються протягом строку лізингу (оренди). У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка: Дебет рахунку 2076; Кредит рахунку 1200.

Нарахування доходу та амортизація витрат за операціями з фінансового лізингу (оренди) у бухгалтерському обліку відображаються такими проводками: Дебет рахунків 1528, 2078; Кредит рахунків 6017, 6026 - на суму нарахованого доходу; Дебет рахунку 6026; Кредит рахунку 2076 - на суму амортизації премії.

Отримана лізингодавцем сума лізингового (орендного) платежу відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет рахунків 1200, 2600, 2620, 2650; Кредит

рахунків 1528, 2078 - на суму отриманого доходу; 1520, 2071 - на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається лізингодавцю, то в обліку лізингодавця на суму негарантованої ліквідаційної вартості здійснюється така проводка: Дебет рахунків 4300, 4400; Кредит рахунків 1520, 2071.

На початок строку лізингу (оренди) основні засоби та нематеріальні активи, що отримані лізингоодержувачем у фінансовий лізинг (оренду), обліковуються за найменшою з оцінок: справедливою вартістю необоротного активу або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових (орендних) платежів. Витрати лізингоодержувача, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості активу під час його первісного визнання.

У бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки: Дебет рахунків 4300, 4400; Кредит рахунку 3615.

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта фінансового лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

На суму завершених капітальних інвестицій збільшується залишкова вартість активу і в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка: Дебет рахунку 4400; Кредит рахунку 4430.

Розподіл фінансових витрат між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку зобов'язань на початок звітного періоду. Якщо в договорі про фінансовий лізинг (оренду) не зазначена лізингова (орендна) ставка процента, то застосовується ставка процента до можливих позик лізингоодержувача.

Нараховані витрати за отриманими лізингоодержувачем активами у фінансовий лізинг (оренду) відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет рахунку 7028; Кредит рахунку 3678.

Сплата лізингоодержувачем орендних платежів у

бухгалтерському обліку відображається такими проводками: Дебет рахунку 3678; Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650 - на суму нарахованих витрат за отриманими активами у фінансовий лізинг; Дебет рахунку 3615; Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650 - на суму зобов'язання за фінансовим лізингом (орендою).

Лізингоодержувач протягом періоду очікуваного використання активу нараховує амортизацію основних засобів і нематеріальних активів, отриманих у фінансовий лізинг (оренду).

Періодом очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) є строк корисного використання – якщо договором передбачено перехід права власності на актив до лізингоодержувача (орендаря), або коротший з двох періодів - строк лізингу (оренди) або строк корисного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) – якщо переходу права власності на об'єкт фінансового лізингу (оренди) не передбачено. Метод нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) визначається лізингоодержувачем відповідно до порядку нарахування амортизації власних основних засобів і нематеріальних активів.

Нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) в бухгалтерському обліку відображається такою проводкою: Дебет рахунку 7423; Кредит рахунків 4309, 4409.

Під час переходу за умовою лізингу (оренди) основних засобів і нематеріальних активів, отриманих у фінансовий лізинг (оренду), у власність лізингоодержувача в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка: Дебет рахунків 4300, 4400; Кредит рахунків 4300, 4400; одночасно на суму зносу і накопиченої амортизації: Дебет рахунків 4309, 4409; Кредит рахунків 4309, 4409.

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається лізингодавцю, то в обліку на суму негарантованої ліквідаційної вартості здійснюється така проводка: Дебет рахунків 3615, 4409, 4309; Кредит рахунків 4300, 4400.

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, одержаного у фінансовий лізинг (оренду), у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком 7421.

12.3. Відображення оперативного лізингу (оренди)

Облік основних засобів і нематеріальних активів, переданих в оперативний лізинг (оренду), ведеться лізингодавцем за балансовими рахунками 4300, 4400 і відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет рахунків 4300, 4400, 4309, 4409; Кредит рахунків 4300, 4400, 4309, 4409.

Лізингодавець протягом строку лізингу (оренди) нараховує амортизацію за активами, переданими в оперативний лізинг (оренду). У цьому разі здійснюється така проводка: Дебет рахунку 7423; Кредит рахунків 4309, 4409.

Лізингодавець здійснює нарахування лізингових (орендних) платежів, яке відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет рахунку 3578; Кредит рахунку 6395.

Отримання нарахованих лізингових (орендних) платежів лізингодавець відображає в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет рахунків 1200, 2600, 2620, 2650; Кредит рахунку 3578.

Основні засоби та нематеріальні активи, що повернені лізингоодержувачем, лізингодавець відображає в бухгалтерському обліку такими проводками: Дебет рахунків 4300, 4400; Кредит рахунків 4300, 4400; одночасно: Дебет рахунків 4309, 4409; Кредит рахунків 4309, 4409.

Лізингоодержувач нараховує лізингові (орендні) платежі, що відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою: Дебет рахунку 7395; Кредит рахунку 3678.

Сплата лізингових (орендних) платежів відображається в бухгалтерському обліку лізингоодержувача такою проводкою: Дебет рахунку 3678; Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650.

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта оперативного лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються лізингоодержувачем як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів.

Поліпшення об'єкта основних засобів за оперативним лізингом (орендою) відображається в бухгалтерському обліку

лізингоодержувача такими бухгалтерськими проводками:

а) передоплата: Дебет рахунку 3510; Кредит рахунків 1200, 2600, 2620, 2650;

б) капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду): Дебет рахунку 4530; Кредит рахунку 3510;

в) завершене поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду): Дебет рахунку 4500; Кредит рахунку 4530;

г) амортизація суми завершеного поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду): Дебет рахунку 7423; Кредит рахунку 4509.

Якщо об'єкт оперативного лізингу(оренди) повертається лізингодавцю у зв'язку з достроковим припиненням лізингу (оренди), а також з неможливістю відокремити створений об'єкт від об'єкта лізингу (оренди), то в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки: Дебет рахунків 4509, 7421 – недоамортизована частина витрат на поліпшення об'єкта лізингу (оренди); Кредит рахунку 4500.

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, отриманого в оперативний лізинг (оренду), у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком 7421.

Питання для самоконтролю:

1. Чому фінансовий лізинг обліковується як кредитна операція?

2. Які умови можуть бути підтвердженням належності операції до фінансового лізингу?

3. Як відображаються активи за оперативним лізингом?

4. Який порядок визнання доходів лізингодавцем за фінансовим та оперативним лізингом та відображення нарахованих сум в обліку?

5. Які критерії використовуються для визначення операції фінансовий лізинг?

6. Як відображаються активи за фінансовим лізингом?

7. Які рахунки використовують для обліку лізингових операцій?

8. Який порядок визнання й відображення витрат за

фінансовим та оперативним лізингом у системі бухгалтерського обліку лізингоодержувача?

9. Як відображається облікова схема фінансового лізингу (оренди) лізингоодержувачем?

10. Якою проводкою в бухгалтерському обліку відображається нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди)?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-14. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
2. Закон «Про Національний банк України» № 679-14. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-14. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
4. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» № 2346-14. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
5. Податковий кодекс України № 2755-17. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
6. Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України Постанова Правління НБУ № 75 від 04.07.2018 р. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України Постанова Правління Національного банку України від 11.09.2017 р. № 89. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
8. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» № 929-016. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».
9. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України Постанова Правління НБУ № 17 від 27.02.2018 р.. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) ».

10. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами Постанова Правління НБУ № 516 від 03.12.2003 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> ».

11. Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України: Затв. Постановою Правління НБУ № 123 від 08.04.2005 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> ».

12. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України: Затв. Постановою Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> ».

13. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України Постанова № 495 Правління НБУ від 20.10.2004 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> ».

14. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України: Затверджено Постановою № 480 Правління НБУ від 20.12.2005 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> ».

15. Облік у банках: навчальний посібник / О. П. Зоря / – Запоріжжя : ФОП Мокшанов В. В., 2018. – 268 с.

16. Волкова І. А., Калініна О.Ю. Бухгалтерський облік у банках Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 520 с.

17. Облік у банку : підручник / [Коренєва О.Г., Маслак Н.Г., Слав'янська Н.Г. та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2012. – 668.

18. Павелко О. В. Облік у банках : навч. посіб. / О. В. Павелко. – Рівне : НУВГП, 2012. – 277 с.

19. Труш Ю.Т., Король Г.О. Облік у банках. Частина 1: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2013. – 76 с.

20. Навчальний посібник / Н. І. Подольчак, Н. Ю. Подольчак, А. Г. Загородній, А. І. Ясінська. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 344 с.

21. Варцаба В.І., Машіко К.С. Облік у банках (у таблицях і схемах) : Навч. посібник. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. – 184 с.